

انسان شناسی اجتماعی - فرهنگی جامعه کوفه

در نگرش امام حسین (ع)

پژوهشی اسلامی در علم انسان شناسی معاصر

نویسنده: سید نبیل الحسنی

مترجم: دکتر مهدی عابدی

حسینی، نبیل Husayni, Nabil

سرشناسه:

عنوان قرارداد: فارسی: **الانثروبولوجيا الاجتماعية الثقافية لمجتمع الكوفة عند الامام الحسين عليه السلام - فارسی**
عنوان و نام پدیدآور: **انسان شناسی اجتماعی - فرهنگی جامعه کوفه در نگرش امام حسین (ع): پژوهشی اسلامی در علم انسان شناسی معاصر / نویسنده سیدتبیل الحسنی (حسینی): مترجم مهدی عابدی.**

اصفهان: کتابخانه نجف ۱۳۹۳.

مشخصات نشر:

۱۷۶ ص.

مشخصات ظاهری:

978-964-94070-1-2

شابک:

فیپا

وضعیت فهرست نویسی:

کتابنامه.

یادداشت:

پژوهشی اسلامی در علم انسان شناسی معاصر.

عنوان دیگر:

حسین بن علی (ع)، امام سوم، ۶۱-۴۰ق.

موضوع:

قوم شناسی - عراق - کوفه

موضوع

کوفه (عراق) - تاریخ - قرن ۱۰ق.

موضوع

کوفه (عراق) - اوضاع اجتماعی

موضوع

عابدی، مهدی، ۱۳۵۹ - مترجم

شناسه افزوده:

۱۳۹۳ ۸۰۴۱/۱۶ح/۴۱/۴ BP

رده بندی کنگره:

۲۹۷/۹۵۳

رده بندی دیویی:

۳۵۴۸۵۵۲

شماره کتابشناسی ملی:

- نام کتاب: انسان شناسی جامعه کوفه در نگرش امام حسین (ع)
- مؤلف: نبیل الحسنی
- مترجم: دکتر مهدی عابدی
- صفحه آرا و طراح جلد: محمد جانی پور - غلامعلی جزینی
- نوبت چاپ و سال انتشار: چاپ اول - ۱۳۹۳
- شمارگان: ۱۰۰۰
- ناشر: کتابخانه نجف
- شابک: 978-964-94070-1-2

حق چاپ برای ناشر و مولف محفوظ است.

مرکز فروش: اصفهان، میدان آزادی، خیابان هزار جریب، فروشگاه کتاب جهاد

دانشگاهی اصفهان

تلفن: ۰۳۱۱-۷۹۳۲۰۸۶

تماس با ناشر: ۰۹۱۳۱۱۵۰۶۱۸

پست الکترونیکی: rezanajafi84@yahoo.com

فهرست مطالب

۱	مقدمه کتاب.....
۶	فصل اول: مفهوم انسان‌شناسی (علم الإنسان).....
۶	۱. مقدمه.....
۹	۲. نظریه‌های انسان‌شناسان پیرامون پیدایش جوامع اسلامی.....
۱۲	۳. مفهوم فرهنگ در تئوری انسان‌شناسان.....
۱۶	فصل دوم: مجموعه عوامل انسان‌شناسی در پیدایش فرهنگ جامعه کوفه.....
۱۶	۱. تأسیس کوفه به عنوان پادگان نظامی سربازان و جنگجویان عرب و بیگانه.....
۲۲	۲. تنوع قبیله‌ای و تأثیر آن بر فرهنگ کوفه.....
۲۲	۱-۲. شمار جنگجویان عرب و غیرعرب در کوفه.....
۲۷	۲-۲. ساماندهی جمعیتی کوفه.....
۲۷	۱-۲-۲. نظام (سیستم) دهگانه.....
۲۷	۲-۲-۲. سیستم گروه‌های هفت‌گانه.....
۲۸	۳-۲-۲. سیستم چهارگانه.....
۲۹	۳. عامل مهاجرت (کوچ).....
۳۳	۴. تخلیه عقیدتی.....
۳۴	۱-۴. تخلیه عقیدتی کوفه در زمان امام علی(ع).....
۳۶	۱-۱-۴. نکته اول.....
۳۷	۲-۱-۴. نکته دوم.....
۳۸	۳-۱-۴. نکته سوم.....
۳۹	۲-۴. تخلیه عقیدتی کوفه در زمان امام حسین(ع).....
۴۰	۵. سیاست‌های حکومتی در خلال نیم قرن.....
۴۷	۱-۵. پیدایش پدیده گستاخی و تأثیر آن بر تخلیه عقیدتی.....
۵۴	۲-۵. نام‌هایی که در پراکندن تخلیه عقیدتی سهیم بودند.....
۵۴	۱-۲-۵. شیب بن ربیع.....
۵۸	۲-۲-۵. سماک بن مخرمه و بنی اسد.....
۶۰	۳-۲-۵. اشعث بن قیس کندی.....

- ۳-۵. قبیایلی که در پدیده تخلیه عقیدتی در کوفه مشارکت داشتند ۶۵
- ۱-۳-۵. عشیره غنی و باهله ۶۵
- ۲-۳-۵. قبیله نیم ۶۷
- ۳-۳-۵. قبیله بنی اود ۶۸
- ۴-۳-۵. قبیله بنی ارقم ۶۸
- ۵-۳-۵. قبیله نعاطیون ۶۹
- ۶-۳-۵. برخی افراد عشیره جعفی‌ها ۶۹
- ۷-۳-۵. مردانی از نخع و حارث بن کعب ۷۱

فصل سوم: گسست جامعه کوفه ۷۴

۱. قوانین انسان‌شناسی اجتماعی - فرهنگی ۷۴
- ۱-۱. قانون گسست اجتماعی ۷۵
- ۲-۱. قانون گداختگی (دوب) ساختاری ۷۵
۲. عوامل روانی دوری از اهل بیت (ع) ۷۸
- ۱-۲. شتافتن به سمت دنیا ۷۸
- ۲-۲. یورش بردن بر قدرت ۷۹
- ۳-۲. نقض پیمان خویش ۸۰
۳. عناصر تشکیل‌دهنده فرهنگ ستیز و نبرد با اهل بیت (ع) ۸۱
- ۱-۳. نقش نظریه خود تقسیم‌بندی در تشکیل انسان‌شناسی فرهنگی در نگرش امام حسین (ع) ۸۲
- ۳-۱-۱. نظریه خود طبقه بندی ۸۳
- ۲-۳. نقش تربیت اجتماعی در ایجاد سرشت انسانی و تأثیر آن بر شکل‌گیری انسان‌شناسی فرهنگی ۸۵
- ۳-۳. نقش فرهنگ‌پذیری در ایجاد انسان‌شناسی جامعه کوفه ۹۲
- ۱-۳-۳. تعریف فرهنگ‌پذیری ۹۳
- ۲-۳-۳. ترور فرهنگی ۹۴
- ۳-۳-۳. آثار شیوه‌های فرهنگ‌پذیری در نگرش انسان‌شناسان ۱۰۰
۴. مشروعیت دادن به زنازادگان و تأثیر آن در گسست جامعه ۱۰۳
- ۱-۴. بررسی نظر مورخان، محدثان و فقها در مورد مشروعیت زنازادگان ۱۰۳
- ۲-۴. بررسی دیدگاه انسان‌شناسان در مورد مشروعیت بخشیدن به زنازادگان و نقش آن در گسست جامعه ۱۱۷
۵. آثار تحولات فرهنگی در گسست جامعه کوفه و فروپاشی آن در صحنه کربلا ۱۲۲
- ۱-۵. مقایسه میان عوامل فرهنگی گسست جامعه غربی و اسلامی ۱۲۶
- ۱-۱-۵. آثار جنبش روشنفکری فلسفی ۱۲۶
- ۲-۱-۵. آثار مکتب رفتاری ۱۲۹

- ۳-۱-۵. آثار مکتب تحلیل روانی (روانکاوی) بر شکاف جامعه غربی..... ۱۳۰
- ۴-۱-۵. آثار نسبی‌گرایی فرهنگی بر تولد فرزندان نامشروع..... ۱۳۴
- ۵-۱-۵. آثار آواز خوانی و میگساری در گسست جامعه..... ۱۳۶
- ۶-۱-۵. نوسان مسلمانان میان پیروی یا جلوگیری از تحریم ارزش‌ها و تأثیر آن بر رفتار..... ۱۴۲
- ۲-۵. فرو افتادن جامعه کوفه در جدایی از سنت‌های هستی و تأثیر آن در فروپاشی جوامع..... ۱۴۴
- ۱-۲-۵. کاهش خزانه دولت و وخامت اوضاع اقتصادی..... ۱۴۷
- ۲-۲-۵. تحمیل مالیات بر مردم و شکنجه و زندانی کردن آنان..... ۱۵۱
- ۳-۲-۵. فرار مسلمانان از روستاهای زراعی به شهرها به خاطر مالیات و ناتوانی..... ۱۵۲
- ۴-۲-۵. تحمیل جزیه بر ذمی‌ها توسط دولت حتی پس از مسلمان شدن..... ۱۵۳
- نتایج بحث..... ۱۵۸
- فهرست منابع..... ۱۶۲

مقدمه کتاب

«الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى مَا أَنْعَمَ وَ لَهُ الشُّكْرُ عَلَى مَا أَلْهَمَ وَ النَّاءُ بِمَا قَدَّمَ، مِنْ عُمُومِ نِعَمِ ابْتِدَائِهَا وَ سُبُغِ آلَاءِ اسْدَائِهَا وَ تَمَامِ مَنِّ أَوْلَائِهَا، جَمَّ عَنْ الْإِحْصَاءِ عَدْدُهَا وَ نَأَى عَنِ الْجَزَاءِ أَمْدُهَا وَ تَفَاوَتْ عَنْ الْإِذْرَاقِ أَبْدُهَا»^۱

«خداوند را سپاس بر آنچه نعمت داد و به قلب‌ها الهام فرمود؛ و مدح و ستایش برای خدایی که به نعمت‌های عامه‌اش قبل از استحقاق ابتدا کرد و هرگونه نعمتی را ارزانی داشت و یکی پس از دیگری بر ما فرو ریخت، نعمت‌هایی که از شماره بیرون است و جزای آنها را هرگز نتوان داد و نهایتش را نتوان فهمید».

درود الهی بر برترین مردم و بر دودمان او که رهنمون شوندگان به سوی صلح و صفا هستند و درود شایان خداوند بر آنان باد.

و بعد از حکمت‌های الهی است که خداوند، زمین را رام و مسخر آفریدگان خویش قرار داده و آنان بر روی آن گام بر می‌دارند و از روزی‌های او بهره‌مند می‌شوند و از حکمت‌های پروردگار بلند مرتبه است که مردم را ملت وار و قبیله قبیله قرار داده تا با یکدیگر آشنا شوند و دانشمند، دانش خویش را به نادان انتقال دهد و جوینده علم، در جستجوی دانش دانشمند باشد و در راستای دانش و آموزش و نشر آن با یکدیگر آشنایی پیدا کنند تا فراگیرنده علم از انسان فاسق، و بد سگال از پاک سیرت باز شناخته شوند.

و از حکمت‌های الهی است که انسان را به آنچه بدان آگاهی ندارد، دانا سازد و با فرستادن پیامبران، فرستادگان و ائمه، او را گرمای داشت تا شریعت الهی را برای مردم تبیین سازند و آنان را به صلاح خویش رهنمون شوند و از آنچه که باعث فسادانگیزی و ناگواری زندگی و نابودی نسل آنان می‌شود، بر حذر بدارند.

گروهی از مردم، پیرو راه نیکان هستند و گروهی دیگر، رهرو راه گمراهان و میان این دو دسته، افکار، فرهنگ‌ها، رفتارها و مفاهیمی پدید آمده که هدایتگران و گمراهان، پایه گذار آن بوده‌اند و خرد بشری میان این دستاوردها گام بر می‌دارد؛ گاهی این فرهنگ را

^۱ - مقدمه خطبه جگر گوشه پیامبر (ص)، حضرت زهرا (س)، در خطابه استدلالی خویش در مسجد النبی پس از وفات پیامبر. (الإحتجاج، طبرسی، ج ۱، ص ۱۳۲)

برداشت می‌کند و گاهی آن فرهنگ را.

هنگامی که به هر یک از جوامع می‌نگریم، جامعه‌ای را نمی‌یابیم که در آن به شکلی اجرایی، یکی از این دو فرهنگ، حاکم و از فرهنگ مخالف و مغایر خبری نباشد، چون این مسأله حتی در زمان پیامبران و فرستادگان الهی رخ نداده است، وگرنه، نیازی به برانگیختن این تعداد پرشمار از انبیای الهی نبود و دلیلی برای تکذیب، ستیز با آنان و کشتن آنان وجود نداشت.

بر این اساس؛ مسأله‌ای که خرد بشری را به جستجو کردن در رفتار این انسان، خواه صلاح‌گرا یا فسادگرا، سوق می‌دهد؛ نگرش به فرهنگ و منشأ و خاستگاه اجتماعی او و بررسی این فرهنگ، گونه‌ها، مفاهیم، خاستگاه، آثار و امکان انتقال آن به جوامع دیگر است. بدین معنا که انسان محکوم به پذیرش افکار، مفاهیم، زبان و رفتاری است که به او انتقال می‌یابد و از این رو، فرزند فرهنگی است که جامعه را دربر می‌گیرد.

از اینجاست که هنگامی که جامعه کوفه را مدّ نظر قرار می‌دهیم و به پیامدهای ظهور یافته از کارزار کربلا در آن می‌نگریم، سؤالات پر شماری را برای شناخت دلایلی که به این نتایج منجر گردید، مطرح خواهیم ساخت.

آیا علت این مسأله در انسان کوفی، نهفته است؟ یا در جامعه‌ای که در آن رشد و نمو یافته است؟ یا در دین او؟ فرهنگش یا در ملیّت و جنسیت او؟ شاید انسان کوفی از سیاره‌ای دیگر غیر از زمین آمده که به راحتی می‌تواند زاده دختر سرور پیامبران(ص) را از دم تیغ بگذراند؟

چه اتفاقی رخ داد که مسلمان در جامعه کوفه به این شیوه از رفتارها رسیدند؟ و چرا هنوز شماری از مسلمانان - صرف نظر از باور آنان به اهل بیت(ع) - به لحاظ اینکه کوفه، هوادار اهل بیت(ع) و از شهرهای شیعی‌نشین است - بر این باورند که کوفیان، همچنان همان ویژگی‌های روز عاشورا را دارا هستند و از این روست که دعای امام حسین(ع) در حق آنان مستجاب و جاری است.

آیا حقیقتاً کوفه چنین ویژگی‌ای دارد؟ یا تحت تأثیر نفرین امام حسین(ع) در حق عموم اهل کوفه و اکثریت یاران خویش در شهر کوفه بوده است؟ یا بدین سبب که کوفه چنین وضعیتی داشته - یعنی بیشتر یاران حضرت در شهر کوفه، سرکشی و تمرد کردند - به

چنین حکمی محکوم گردید که هر شخص منسوب به سرزمین عراق را گریبان گیر می‌کند!!

و هنوز نگفته، فلانی عراقی است، ذهن به سمت فرهنگ جامعه کوفه متوجه می‌شود و انسان چنین برداشت می‌کند که وی فرزند و برآیند همان فرهنگ است!

پرسش‌های بسیاری ما را به جستجو در برجسته‌ترین دانش‌های نوین که در صدد بررسی انسان، خواه اهل کوفه، شام و یا حجاز، سوق می‌دهد که همان دانش «انسان‌شناسی» یا «علم الإناسه» است.

همان‌گونه که این پرسش‌ها و امثال آنها، ما را به رهسپاری به نزد صاحب تراژدی عاشورا سوق می‌دهد، چرا که او آگاه‌ترین فرد به این موجودی است که انسان نامیده می‌شود و ما را به درنگ در محنت و ادعای او در روز عاشورا وای می‌دارد.

این پژوهش در بررسی جامعه کوفه، میان مکتب امام حسین (ع) در روز عاشورا و مکتب علم انسان‌شناسی به ویژه انسان‌شناسی اجتماعی - فرهنگی که در صدد بررسی تغییر و تحول ویژگی‌های انسان و تغییر شکل رفتار او به علت فرهنگ، خاستگاه و تربیتی است که دریافت نموده و در چارچوب معیارهای این دو مکتب، می‌گنجد.

تا به این نتیجه برسیم که: فرهنگی که انسان کوفی در آن پرورش یافته، اگر به مدینه یا مکه انتقال می‌یافت، به شکلی وحشیانه‌تر و شدیدتر، امام حسین (ع)، زاده دختر رسول خدا (ص) به شهادت می‌رسید. اگر بر گرد امام حسین (ع)، یارانی از شهر کوفه حلقه زدند، بدین سبب بود که حضرت در مکه یآوری نیافته بود.

و حادثه حرّه در مدینه و ویران کردن کعبه و سوزاندن آن، و جای دادن سر مطهر امام حسین (ع) در مسجد جامع اموی و رساندن آن به مصر و عسقلان، بهترین دلیل بر پراکنده شدن این فرهنگ در تمامی سرزمین‌های اسلامی است و آنچه که از دیده‌ها پنهان است، بر وخامت مسأله می‌افزاید، و این حقیقتی است که در این کتاب نهفته است.

سید نبیل قدوری حسن الحسنی

۳۰ ذی القعدة ۱۴۲۹ هـ

۲۰۰۸/۱۱/۲۹ م